

Language Use Surveys: un intent de sistematitzar la recerca sobre l'ús lingüístic

Sociolingüística

Els centres que vàrem compondre l'equip de recerca responsable de recollir les dades del que després seria l'informe *Euromosaic* sobre les comunitats lingüístiques minoritzades als estats membres de la Unió Europea¹ vàrem detectar de seguida, a l'estiu de 1993, que les fonts tradicionals de dades sobre qui, en situacions plurilingües, utilitza quines llengües, per parlar amb qui i de què, pateixen una sèrie important de defectes. En primer lloc, a moltes comunitats lingüístiques no hi ha cap estudi de camp sobre el tema. En alguns casos (per exemple, a diferents regions de França) la recerca ha versat més sobre actituds lingüístiques que no sobre usos. En d'altres, encara, els estudis no ens semblaven mínimament fiables. També ens trobàrem amb casos en què hi ha estudis o bé fets fa molts anys, o bé en zones determinades del territori: un bon exemple en serien els estudis fets sobre l'arvanita (albànès) els primers anys 70, a les regions properes a Atenes (Àtica i Beòcia) per Peter Trudgill. Finalment, trobàrem que fins i tot allà on hi havia estudis empírics de camp, ben dissenyats i realitzats, la diversitat en els mètodes i en les qüestions plantejades impedia de poder-ne extreure conclusions comparades.

Per tant, vàrem copsar que teníem davant nostre una gran oportunitat: la de dissenyar un mètode que ens servís per fer tota una sèrie d'estudis empírics, amb un qüestionari de base que no es modificaria més que en el mínim grau necessari perquè fos vàlid a cada lloc, en funció de les diferències locals. Així per exemple, en el moment d'estudiar el català a la franja d'Aragó, vàrem considerar oportú d'incloure un ítem que estudiés el nom que cada subjecte dona a la seva manera de parlar, cosa que no fèrem al País de Gal·les. Així mateix, a la mateixa enquesta vàrem investigar, en un ítem sobre identitat, la seva identificació no tan sols amb l'Aragó, sinó també amb Catalunya. Això, a l'enquesta que vàrem fer amb el bretó, no hauria tingut cap sentit.

Els esborranys de disseny del qüestionari i de la metodologia varen ser proposats pel doctor Glyn Williams de la Uni-

versitat de Gal·les a Bangor, i esmenats pels altres centres involucrats en el treball de camp: l'Onderzoekscentrum voor Meertaligheid, de la Universitat Catòlica de Brussel·les, liderat pel professor Peter Nelde, i l'Institut de Sociolingüística Catalana.

El qüestionari evitava molt expressament preguntes sobre actituds, ja que s'entenia que el que es volia escatir eren les pautes reals de conducta i tria lingüística, tant per part dels enquestats, com per part dels qui els envoltaven i, de manera especial i amb visió transgeneracional, per part dels membres de la seva família.

Per raons operatives i de pressupost, l'objectiu en cada cas ha estat d'obtenir dades de 300 persones competents en la llengua en qüestió (sigui com a L1, com és el cas de la gran majoria, sigui com a L2). Amb aquest nombre, el marge d'error és considerable: +/- 6 %. Per tant, el que investiguem, sobretot, són les pautes generals i les tendències en l'ús lingüístic.

En un primer període (de l'estiu de 1993 fins a la primavera de 1994) vàrem realitzar vuit enquestes: a la Bretanya, al País de Gal·les, a l'Escòcia gaèlica, a la zona de llengua sòraba de l'Alemanya oriental, entre els ladins del nord d'Itàlia, a l'Aragó catalanoparlant, a Galícia i a Sardenya.

L'Institut es va fer càrrec de subcontractar la tasca de recollir les dades en els darrers tres casos; i el processament de les dades es va fer de forma centralitzada a Bangor.

En la mesura que fos possible, els enquestadors eren del lloc o dominaven la llengua del lloc. En el cas dels estudis fets pel centre de Brussel·les, el treball de camp es va fer com una operació gairebé militar, amb desplaçament d'equips d'estudiants de les llengües en qüestió (o de les llengües oficials) des d'aquella ciutat.

Els informes de cada cas resulten enormement valuosos. Suposen una autèntica radiografia de la situació. Les pautes diglòssiques de tria, el trencament entre pares i fills pel que fa a l'ús a molts llocs, el diferent pes de les institucions (el sistema educatiu, però també les autoritats, l'església, etc.) en l'ús lingüístic: tot això queda clarament reflectit a les dades.

Autor

Miquel Strubell i Trueta

Institut de Sociolingüística Catalana

L'èxit fou tal que vàrem demanar, i se'ns va concedir, una subvenció a la DG XXII de la Comissió de les Comunitats Europees per tal de prosseguir amb deu estudis de camp més, utilitzant la mateixa metodologia. Com abans, els llocs triats per a aquesta nova sèrie d'enquestes varien molt en composició i situació: Mallorca, Vall d'Aosta, Migdia-Pirineus (aquests tres, responsabilitat de l'Institut), Irlanda del Nord, la zona de llengua eslovena d'Itàlia, el friülès, l'alemany a Dinamarca...

Les complicacions metodològiques són considerables. A la Vall d'Aosta (com a les Dolomites del ladins) hi ha no pas dues sinó tres llengües en contacte: el francoprovençal, ben diferenciats socialment i lingüísticament del francès (llengua introduïda a l'escola) i de l'italià (llengua oficial dominant). Això féu necessària l'adaptació del qüestionari, que en alguns ítems resultava molt complicat per les diferents combinacions de llengües possibles.

En tots els casos hi ha una pregunta valorativa sobre quines persones o institucions treballen més o tenen una actitud més favorable envers la llengua en qüestió. Les respostes són reveladores, i no només a la franja d'Aragó.

Com ja he dit, la davallada d'ús lingüístic entre la generació dels avis i la darrera estudiada arriba a ser molt forta, però enlloc tant com a Sardenya, on s'està produint una autèntica catàstrofe sociolingüística d'una trentena d'anys ençà. En canvi, els catalanoparlants d'Aragó es mostren molt homogenis al llarg de les generacions: el coneixement del castellà hi avança, però sense que aquest avanç vagi paral·lel a una pèrdua del coneixement o de l'ús de la llengua pròpia.

La pregunta estrella, al meu entendre, demana, per una vintena de situacions quotidianes (com fer una comanda en un restaurant, o adreçar-se al metge de capçalera) si els entrevistats *poden* utilitzar-hi la seva llengua (és a dir, si són o serien compresos per l'interlocutor) i a continuació, i en cas afirmatiu, si efectivament ho *fan*. Les respostes mostren unes pautes que revelen, d'una forma molt visual i gràfica, el grau de diglòssia i de penetració de la llengua dominant. En gairebé tots els casos, és amb els professionals liberals allà on menys es pot emprar la llengua, i on efectivament menys es fa servir. Ara bé, les diferències en la inclinació de la línia són majúscules: el gaèlic, per exemple, s'usa molt, però només en les poques situacions on això és

possible. En canvi, el sard es podria emprar pertot, i en canvi l'ús queda relegat a uns ambients íntims, gairebé secrets. Finalment, la proximitat lingüística del gallec i les baixes taxes d'immigració en aquella zona fan que els enquestats declarin que podrien fer-lo servir gairebé en totes les circumstàncies.

La nostra esperança és que aquests divuit informes, un cop completats, puguin ser oferts als usuaris d'Internet a través del servidor Europa del WWW de la mateixa Comissió de les Comunitats Europees (<http://cec.com.be>), al costat dels gairebé cinquanta informes sobre les diferents comunitats lingüístiques minoritzades de la Unió Europea (dels Dotze), que confiem que hi estaran vinculats d'aquí a pocs mesos, amb bústies perquè els interessats puguin oferir de completar les dades i criticar els informes en el seu estat actual.

També esperem, tots tres centres, que aquests treballs empírics puguin continuar, perquè la seva potencialitat, pel que fa a l'orientació de la política lingüística, és enorme. A més, esperem poder col·laborar amb altres xarxes com, per exemple, la que impulsen bascos, frisons, gal·lesos i irlandesos, amb suport comunitari, i que té com a objectiu dissenyar uns qüestionaris modulars, que toquen no només aspectes d'ús, sinó d'actituds lingüístiques. Hem d'afegir-hi que a l'Institut treballem també en un projecte de disseny de mòduls, que poden coincidir en part amb els exposats, però que pretenen també abraçar altres fórmules diferents de la d'enquestar mostres de la població adulta. Sense deixar de banda els treballs de l'Indexplà, els nostres volem que siguin també útils per a estudis sectorials.

Nota

1. Vegeu LEPRÊTRE, M. «El projecte Euromosaic: un estudi sociolingüístic sobre les llengües minoritàries d'Europa». *Llengua i Ús* (1994), núm. 1, pàg. 54-58.